

ISUS KRIST - OSOBNI SUSRET DVIJU SLOBODA

Kristocentričnost kao temeljno
načelo u katehezi

IVAN ŠARČEVIĆ

Franjevačka teologija
Aleja Bosne Srebrene 111
BiH - 71000 Sarajevo

Predavanje na znanstvenom skupu
Primljeno 4. 2. 1998.
UDK 268:232

Sažetak

U članku, podijeljen u dva dijela, najprije se govori o nekim problemima današnje kateheze: o osamostaljenju katehetike od teologije i kateheze od cjeline crkvenog djelovanja; o katehezi reduciranoj na vjeronauk u školi; o nužnosti prelaska s paradigme sekularizacije na paradigmu evangelizacije; o potrebi prevladavanja "duhovne šizofrenije", koja odslikava mentalitet suvremenih ljudi, pa i kršćana, da su vjera i život, Bog i čovjek nespojivi i nepomirljivi. U drugom dijelu daje se kratki povijesni pregled kristocentrizma, uz osvrt na teocentrično načelo u katehezi prve polovice 20. stoljeća, te suvremenog antropocentrizma i njegova drugog lica kao kairosa kristocentrično usmjerene kateheze. Naglašava se da ovo načelo podrazumijeva posredovanje jednostavne informacije tko je Isus Krist - susret Boga i čovjeka u slobodi, te da znanje (nauk) o Isusu Kristu mora biti praćeno vjerničkim stavom katehiste, iskustvom zajedništva s njim. Na koncu se donose neki konkretni aspekti kristocentričnosti, te primjena ovoga načela u katehezi različitih životnih dobi.

Ključne riječi: kateheza, kristocentričnost, Isus Krist, školski vjeronauk

Na početku je dobro uvidjeti da zadana tema, *Kristocentričnost kao temeljno načelo u katehezi*, spada u takvu katehetsku materiju koja djeluje zvučno i poznato, ali upravo time krije opasnost da se, što zbog svoje širine, što zbog opće prihvaćenosti, ne dotakne u svojoj biti. Imajući to u vidu, napominjem da će ovo izlaganje imati više karakter osobnog teološkog razmišljanja, te time biti ponudom za diskusiju, nego sustavna i završna riječ o zadanoj tematici. Izlaganje dijelim u dva dijela. U prvom bih iznio određene pretpostavke i vlastita viđenja koja mi se čine da ih današnji katehisti trebaju uzimati u obzir i prije nego svoj katehetski rad promotre kroz načelo kristocentričnosti. Riječ je, naime, o viđenju kateheze u širem kulturno-duhovnom kontekstu, o nekim pitanjima koja susreću današnji katehisti i na koja, više ili manje, traže domišljen i prikladan odgovor. U drugom ću dijelu progovoriti o kristocentričnosti kao temeljnom načelu katehetskog djelovanja, i to samo o nekim njegovim aspektima koje smatram nužnim za katehezu, uzimajući u obzir da je kristocentričnost, od-

nosno Isus Krist, neizmjenjivo više od teološke teme i teološkog pisanja.

1. KATEHEZA I SUVREMENA "DUHOVNA ŠIZOFRENIJA"

1.1. Samostalnost kateheze i promjena interpretirajuće paradigme

Činjenica je da se katehetika, kao teološko-pedagoška disciplina, previše osamostalila od drugih teoloških disciplina, a posebice od pastoralno-praktične teologije kojoj po svojoj praktičnoj usmjerenosti pripada. Naime, katehetika je zadnjega desetljeća sve manje teološka grana, a sve više naginje psihološko-pedagoškim i metodološko-didaktičkim konceptima. Istodobno je i katehetsko djelovanje steklo takvu autonomiju da se ne promatra u cjelini crkvenog djelovanja, odnosno skoro je posve reducirana na školski vjeronauk, dok se nedovoljno brige posvećuje katehezi drugih životnih dobi, osobito obitelji. Dostatno je vidjeti kako su u našoj Crkvi vjeroučitelji za škole najpopularniji i najtraženiji, a kako su, naravno općenito uzeto, njihova teološka

stručnost i iznad svega konkretizacija njihova rada u obuhvatniji i skladniji crkveni i društveno-kulturni kontekst još uvijek nedostatni. Naravno, situacija nije katastrofična, niti se žele zanijekati mnogi dobri plodovi katehetskog rada, nego valja ukazati na ne sasvim korektnu tendenciju zaoštrenog osamostaljenja katehetike kao teološko-odgojne discipline i kateheze kao tek jednog među mnogim vidovima crkvenog djelovanja.

Izlaz iz ove situacije najprije vidimo u širem i intenzivnijem teološkom usavršavanju katehista kao i u razumijevanju katehetskoga rada ne samo kao zvanja nego kao vjerničkog poziva, jednog među ostalim kršćansko-crkvenim pozivima, koji se promatraju u smislu biblijskih proroka i Isusovih učenika, nasljedovatelja Isusa Krista - učitelja. I kroz povijest kršćanstva, teologija i pedagogija bile su blisko povezane, jer je vjerska pouka istodobno odgojna pouka¹, osobito ako se ima na umu da je religiozni odgoj činio okosnicu cjelokupnog odgoja na kojem je i iznikla naša zapadna uljudba.

Uz zahtjev za temeljitijim teološkim studijem katehista, te nužnost urastanja kateheze u cjelinu crkvenog poslanja, neodgodivo je potrebno stvarno promijeniti interepretirajuću paradigmu kršćanskog i crkvenog djelovanja u današnjem kulturno-duhovnom okolju u koje ulazi i katehetski rad. Nužno je, naime, kako to zastupaju i relevantni crkveni dokumenti², neki teolozi i katehetačari³, okrenuti se od *paradigme sekularizacije i ateizma*, od nakane obraćanja na kršćansku vjeru, prema elementarnom poučavanju, odgoju u vjeri, te njezinom produbljivanju, a to nazivamo *paradigmom evangelizacije*. Kateheza tako ne ostaje samostalni proces pouke i odgoja, nego sastavni dio evangelizacije u suvremenom svijetu.

Riječ je i o tome da valja napustiti baštinjeni oprečni binom, često vrlo panične, žučljive, a ponekad i neprijateljski postavljene paradigme sekularizacije, vjera-nevjera (teizam-ateizam), Crkva i ne-Crkva, koja je dosad prevladavala u Europi i kod nas za vrijeme marksističko-materijalističkog režima, te se usmjeriti k evangelizaciji kao

okvirnom obzoru i zahtjevu koji se postavlja pred crkveno teologiziranje i praktično djelovanje. Katehetika i kateheza bi tada sudjelovale u osnovnim pitanjima suvremenog čovjeka i svijeta i na njih tražile praktične odgovore. Između ostalih ta su pitanja: odnos kršćanske vjera i religioznog ravnodušja; odnos jedincatosti spasenja u Kristu prema religioznom tržištu - drugim religijama i novim religiozitetima, prema duhovnoj raslojenosti današnjeg čovjeka. Tu su i pitanja odnosa vjere (evanđelja) i života, kršćanstva i politike, odnosno vjere prema nacionalno-tradicionalnom; kao i odnos poruke kraljevstva Božjega, kršćanskog oslobođenja u Isusu Kristu prema siromašnima, ugnjetenima, drugima i različitima u suvremenom društvu.

Uz takvo razmišljanje čini nam se, također, znakovitim spomenuti da se današnji katehista (vjeroučitelji) doimaju obremenjeni velikom odgovornošću. Naime, kako se vjerska pouka i odgoj u vjeri sve više prebacuje (princip delegacije) na školu, na vjeroučitelje, osobito se mladi katehista osjećaju preopterećenima. Iz ove činjenice izlazi zahtjev za većom povezanošću školskog vjeronauka i župne kateheze, a u ovoj potonjoj posebnu pozornost i rad nužno je posvetiti katehezi zaručnika u pripremi za brak, katehezi mladih obitelji s posebnim naglaskom na roditeljskom odgoju djece u vjeri.⁴ Nema sumnje da pastoral i kateheza

1 Usp. A. BIESINGER, *Religionsdidaktische Ansprüche an den Religionsunterricht in der sich wandelnden Schule aus der Sicht des Theologen und Pädagogen*, u: A. BIESINGER - J. HÄNLE (izd.), *Gott - mehr als Ethik. Der Streit um LER und Religionsunterricht*, Quaestiones disputatae 167, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1997, 17.

2 Usp. *Lumen gentium* 35, *Gaudium et spes*, *Evangelii Nuntiandi* 21-24, *Catechesi Tradendae* 18-19, *Opći katehetski direktorij* 18.

3 Usp. S. KNOBLOCH, *Was ist Praktische Theologie?*, Universitätsverlag, Freiburg (Švicarska) 1995, 169-193; J. BALOBAN, *Pastoralni izazovi Crkve u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1992, 108-110; E. ALBERICH, *Kateheza*, u: *Religijskopedagoško-katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, 333; D. EMEIS - K. H. SCHMITT, *Handbuch der Gemeindekatechese*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1986, 39-45.

4 O različitim oblicima i modelima kateheze s odraslima usp. E. ALBERICH - A. BINZ, *Forme*

obitelji jesu jedno od najvažnijih crkvenih djelovanja, a kod nas je, kao i drugdje u svijetu, prilično zanemareno. Zato postoje i neki razlozi. Ponajprije, jer se kateheza redovito shvaća samo kao vjeronauk u školi, kao i zbog činjenice da su pastoral i kateheza mladih vrlo popularni. S druge strane, točno je i to, da je mnogo teže skupiti zaručnike i mlade obitelji, uslijed njihove rascjepkanosti, mobilnosti, grčevite borbe za materijalno posjedovanje, kao i zbog individualiziranog načina suvremenog života. No, čini nam se ponajvećma zbog toga što takva kateheza iziskuje veću teološku spremnost, bolje poznavanje današnjeg čovjeka, te požrtvornost i vjerničku zrelost (identitet) samih katehista.⁵ Svakako je potrebno proširiti katehetsko polje rada, ne reducirati katehezu na školski vjeronauk, te osobitu pozornost i rad posvetiti katehezi obitelji, gdje zacijelo započinje prvi susret s vjerom i Bogom, i koju teško i rijetko nešto može zamijeniti ili nadoknaditi.

1.2. Zahtjev za boljim teološko-ekleziološkim utemeljenjem kateheze

Kad već govorimo kako se današnja kateheza ponajvećma svodi na školski vjeronauk i katehezu mladih, dvije se stvari ističu koje bi trebalo posebno produbiti u katehatici, a onda i katehetskom radu te dobi. Prva je zahtjev za boljim teološkim i ekleziološkim utemeljenjem kateheze (vjeronauka) djece i mladih⁶, a nameće se ponajviše stoga što se poslije primljenog sakramenta potvrde mnogi mladi distanciraju od vjere i Crkve.⁷ To podrazumijeva bolje poznavanje antropologije, čovjekov rast i razvoj, te prikladnije, sustavnije i primjerenije posredovanje poklada vjere svakoj dobi.⁸ Kako naime postići da kod djece i mladih u suglasje i zdravo međuprožimanje stupe vjera i svakodnevni život, odnosno da vjera ne ostane samo selektivno pridržana satu vjeronauka, crkvenom prostoru, liturgijskom vremenu, primanju sakramenta i eventualno kakvoj zajedničkoj obiteljskoj ili pojedinačnoj molitvi. Ili, u okviru naše teme, pitamo se na koji način osoba Isusa Krista i njegovo evanđelje trebaju postati stvarni sugovornik mlada čovjeka, njegovo prvo i trajno upo-

rište u raznovrsnim svakodnevnim situacijama.

Pred kršćanskom katehezom ne samo djece i mladih, nego uopće, kao i pred cjelokupnim praktično-pastoralnim djelovanjem stoji neotklonjivi zadatak razrješenja i prevladavanja "duhovne šizofrenije" suvremenog čovjeka, i nas suvremenih kršćana, a ona se ogleda u mentalitetu nepovezanosti, nespojivosti vjere i života, dakle u činjenici da suvremeni kršćani ne riječu Boga i vjeru; naprotiv, čak smatraju vjeru, Boga, Isusa Krista važnima, ali svoj svakodnevni život ne temelje na vjeri, na Isusu Kristu, istinskoj Riječi i Životu. Vjera nema praktičnih posljedica za život, te je identitet i samih kršćana ne samo podvojen, nego čak i razdobljen. Počiva na raznovrsnim temeljima, odnosno ulomljenim smislovima, među kojima je vjera u Isusa Krista tek jedan i jednak smisao uz druge. Da bi vjeroučenik (katehizirani) ostvario susret s Bogom po Isusu Kristu, što stoji u središtu kateheze i što je njezin cilj koji ne može zamijeniti nijedan drugi, nužan je susret sa

e modelli di catechesi con gli adulti. Esperienza e riflessioni in prospettiva internazionale, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1995.

- 5 Naime, djecu i mlade već imamo u školi, ili nam dolaze na župnu katehezu, što naravno nije loše, no često je to samo jedan od načina promjene i njihova izlaska, osobito na seoskim župama. Svakako, velika se umješnost traži od katehista da takvi susreti, koji su već po sebi blagoslov, postanu uistinu kršćanski (katehetski) susreti za pouku i rast u vjeri.
- 6 Feifel govori o nedovoljnom teološkom utemeljenju crkvene službe prema mladima. Navodi također tri prevladavajuće koncepcije: a) rad s mladima kao odgoj, b) udomljenje (*Beheimatung*) mladih u Crkvu, te c) rad s mladima koji je usmjeren odgovaranju (zadovoljavanju) njihovih traženja i potreba (usp. E. FEIFEL, *Religiöse Erziehung im Umbruch*, Kösel, München 1995, 13). Usp. također: G. BIEMER, *Theologische Grundlagen der Jugendpastoral*, u: *Diakonia* 12 (1981) 293-310.
- 7 Usp. N. METTE, *Kirchlich distanzierte Christlichkeit*, München 1980.
- 8 Baloban na vrlo zanimljiv način interpretira Eriksonovu teoriju razvoja identiteta koja se primjenjuje na vjeroučitelja, a koju vjeroučitelj treba posredovati učenicima (usp. J. BALOBAN, *Duhovno vjernički identitet vjeroučitelja*, u: *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995, 78-93).

“svjedokom vjere” koji ne posreduje samo svoje znanje, nego i svjedoči svojim životom i iskustvom osobno zajedništvo s Bogom.⁹

Budući da kršćanska vjera počinje i posreduje samo preko uvjerenih svjedoka, jedan drugi neodgodivi zahtjev koji stoji pred katehistima jest njihovo osobno teološko i vjerničko utemeljenje vlastite službe. Riječ je, zapravo, o katehistima kao *osvjedočenim vjernicima* koji svoju službu ne obavljaju zanatski, zbog posla, zarade, instinkta osamostaljenja ili lakšeg života, nego iz duboke povezanosti s Bogom, iz zahtjeva da vlastitu otkupljenost i sreću - koju su našli u osobi Isusa Krista - podijele s drugima, te da dok katehiziraju, to čine cjelinom svoje osobe, a ne da ponavljaju nepounutarnjene udžbeničke (katekizamske) formule, niti se jeftino prilagođuju zahtjevima vremena i svojih naslovnika, nego odlučno iznose svoje ljudsko iskustvo s Bogom, tako da oni koji se katehiziraju, u susretu s katehistom, uistinu susreću osobu vjere, osobu koja je na putu vjere i koja je oduševljena Isusom Kristom i njegovim evanđeljem.

Naravno, ovaj se zahtjev - katehiste kao osvjedočenog vjernika - ponavlja kroz čitavu povijest kršćanstva, i uvijek se čini da je najurgentniji u vremenu kada se izriče. Izgleda, ipak, da danas ima svoja posebna obilježja, kada je umanjena posrednička uloga vjeroučitelja, autoriteta uopće, kada se sve želi zasnivati na autonomiji i slobodi odluke svakog pojedinca, a što u konačnici vodi do neutralnosti, ravnodušja, krivo razumljene tolerancije i beskrvna vjerničkog identiteta.

Ovome se pridružuje činjenica da smo većina nas današnjih katehista djeca svoga vremena, te s njima, kao i s drugim kršćanima, dijelimo “*duhovnu šizofreniju*”. To znači da ne živimo od vjere, nego i njoj kao i Bogu tek selektivno, dakle samo u određena područja i u određena vremena, dopuštamo ulazak i utjecaj na naš život. Temelji našega identiteta položeni su na mnogovrsne stvari svijeta, koje čak imaju određeni smisao, ali time naš identitet djeluje često kao skupina (skladište) razba-

canih fragmenata bez unutarnje veze, bez jedinstvenog i sveobuhvatnog duhovnog smisla koji bi ujedinio i uredio našu vjerničku, odnosno teološko-katehetsku biografiju.

1.3. Prenatranost duhovnim informacijama

Ponovno se vraćamo na nedostatnost teološke izobrazbe nas današnjih katehista, te slabo poznavanje osnovnih istina kršćanske vjere vjeroučenika koji pohađaju i izvršavaju vjeronauk u školi ili župnoj katehezi. Ne bi se moglo kazati da postoji nedostatak ljubavi katehista prema onima koje katehiziraju, niti izostanak nutarnje nakane da svoj posao obavljaju korektno, niti da se radi o lijenosti. Nedostatak nije ni u metodološko-didaktičkoj sposobnosti suvremenih katehista; naprotiv, tu im je najjača strana. Više je riječ o neodlučnom stavu, o pomanjkanju elementarnog teološkog znanja¹⁰ i neosobnom i neizgrađenom vlas-

9 Usp. J. HÄNLE, *Religionsunterricht - die Antwort auf Fragen, die keine(r) mehr stellt?*, u: A. BIESINGER - J. HÄNLE (izd.), *Gott - mehr als Ethik*, 30. Slično mišljenje zastupa i Scharer nadahnut metodom *Themenzentrierte Interaktion* (TZI): M. SCHARER, *Begegnungen Raum geben. Kommunikatives Lernen als Dienst in Gemeinde, Schule und Erwachsenenbildung*, Grünewald, Mainz 1995.

10 Hänle se žali na nedostatnost izobrazbe vjeroučitelja, osobito njihove sposobnosti svjedočenja (*Zuegniskompetenz*). Zbog toga navodi četiri područja, četiri elementa, koji bi trebali resiti vjeroučitelja. Prvo je nužnost *sveobuhvatne i istodobno “elementarne” teološke izobrazbe*, gdje se autor posebno služi Nipkowljevim shvaćenjem “elementariziranja kao jezgre pripreme za vjeronauk”. Drugi element jest *ljudsko-duhovni proces zrenja*, koji se odnosi na duhovno produbljenje vjerničkoga iskustva kroz osnaženje života, uvjerenje izabranja i povjerenje u Boga, te poziv na pastoralnu službu. Treći element kompetencije svjedočanstva jest *mistagoška sposobnost* u otkrivanju odnosa s Bogom, što znači da vjeronauk nije samo posredovanje kognitivnog znanja, nego iznad svega pomoć u otkrivanju i pripremanju učenika za susret s Bogom, ukazivanje na Božji poziv upućen svakome. I četvrti element jest *psihološko-pedagoška temeljna osposobljenost* vjeroučitelja, za što Hänle navodi tri suvremena primjera: a) pedagoško-psihološko znanje za rad u grupi - osnovne značajke modela Ruth C. Cohn - *Themenzentrierte Interaktion* (TZI); b) sposobnost vođenja razgovora prema modelu *k osobi*

titom teološkom govoru. Nikada naime kao danas studiju teologije nije omogućen širok pristup, ali nikada kao danas studij uopće, pa tako i teološki i katehetski, nije lišen meditativno-asketske dimenzije, dimenzije osobnog vjerničkog premišljanja i izricanja sadržaja vjere. Ovakvo stanje djeluje, na žalost, normalnim, jer informatičko vrijeme nudi takve informacije, i to duhovne (religiozne) koje ne zahtijevaju unutarnji napor, nego se svojom sveprisutnošću i uvjerljivošću nude kao gotove, smislene i vrijedne. Velika tržišna ponuda ne samo materijalnih dobara, na koju se tako rigorozno obaramo mi crkveni ljudi, već i duhovnih gotovih fabrikata, čini od današnjih kršćana - a onda i katehista - prenatrpane, nervozne i umorne ljude, i to baš od duhovnih informacija ili nastojanja da se što više bude u duhovnom događanju.¹¹ Ravnodušna, a ponegdje i areligiozna društveno-politička zbilja, te laicizirani (sub)kulturni duhovni pluralizam, koji se čak manifestira i kao glad za religioznom, izazivaju pasivnost u osobnom duhovnom traženju, religiozni analfabetizam¹² i potiskivanje religioznoga u privatne sfere.

Teološko-katehetski studij, stjecanje teološke sposobnosti i stvaranje vlastitog teološkog (vjerničkog) rječnika zahtijeva, međutim, odricanje, askezu pred tržištem duhovnoga, povlačenje u molitveno-meditativnu šutnju i promišljanje osobe Isusa Krista, Božje objave i tradicije, te stalozenije vjerničko reflektiranje društveno-političke zbilje koja nas okružuje.

Postoji još jedna činjenica na koju se treba osvrnuti. Naime, često se danas "pomodno" govori da je teologija, pa i kateheza, apstraktna teorija, te kako je dovoljno dati se na praksu. No, dok se, s jedne strane, ova lažna dilema između teorije i prakse, ovaj prosvjetiteljsko-marksistički ostatak usidrio u naš duh, dotle su naši katehetski priručnici, kao i katehetski planovi i programi, prenatrpani i nedostižni u svojoj realizaciji. Zbog mnoštva informacija gubi se bit¹³, propušta se posredovati istinsko znanje, a iz opasnosti da vjeronauk ne postane "omraženi" školski predmet, vjeroučitelji se više vode načelom sviđanja i lakoće, nego zahtjevnosti i obveze. U ovom kontekstu

zgodno je spomenuti i Ratzingerovo mišljenje. Na tvrdnju kako danas sami kršćani ne poznaju sadržaj vlastite vjere, teolog odgovara da je očit nedostatak "jednostavne religiozne informacije". Kateheza, osobito vjeronauk u školi, posreduje malo pravih informacija. Pretvara se više u posredovanje "simpatije" za kršćanski stil života, dok se zanemaruju bitni podaci o tome što je to kršćanstvo.¹⁴

usmjerenog vođenja razgovora Carla R. Rogersa; te c) model - *na tragu vlastitog života* - duhovnog praćenja kao procesa učenja (usp. J. HÄNLE, *Ausbildung von ReligionslehrerInnen - ein Stiefkind der Religionspädagogik*, u: A. BIESINGER - J. HÄNLE [[izd.]], *Gott - mehr als Ethik*, 105-118).

- 11 Dostato je pogledati izloge religiozne literature ili zraknuti osobito u gradove da bi se ustanovilo koliki je broj raznoraznih duhovnih seminara, simpozija, akademija, prikazivanja knjiga i inoga samo u jednom mjesecu. Postavljam pitanje: koliko mi, današnji katehisti, imamo vremena da pročitamo ne samo teološku knjigu nego i crkvene dokumente, i koliko imamo vremena zaustaviti se u šutnji pred pismenom Božjom riječju ili u razgovoru s Bogom?
- 12 Usp. J. HÄNLE, *Religionsunterricht - die Antwort auf Fragen, die keine(r) mehr stellt?*, u: A. BIESINGER - J. HÄNLE (izd.), *Gott - mehr als Ethik*, 31-32.
- 13 Nipkow govori o elementariziranju kao jezgri pripremanja za religioznu pouku i odgoj kod vjeroučitelja, što podrazumijeva "*elementarne strukture*" (osnovno teološko znanje i samostalno teološko mišljenje), "*elementarne istine*" (danas je to pitanje Božjega postojanja i nazočnosti u svijetu). Uz to, posebnoga je značenja posredovanje "*elementarnog iskustva*" vjere. Na koncu Nipkow navodi "*elementarne početke*", što se odnosi na uvijek obnovljeno sagledavanje empirijske zbilje Crkve i kršćanstva u društveno-političkom kontekstu, kao i na osobnu pozadinu života i vjere pojedinca (usp. K. E. NIPKOW, *Elementarisierung als Kern der Unterrichtsvorbereitung*, u: *Katechetische Blätter* 111 [1986] 600-608).
- 14 "S razlogom su naši pedagozi vrlo oprezni da ne svedu vjeronauk na pojednostavljenu informaciju, smatrajući da je on nešto više, da je riječ o nauku o samom životu, te da se mora komunicirati nešto više. Ovakav stav je međutim učinio da se iznad svega nastoji komunicirati simpatija za ovakav stil života, dok se zanemaruje istinski i vlastiti informativni sadržaj. Smatram da upravo ovdje moramo biti spremni na zaokret i reći da, ako želimo držati vjeronauk u ovom laiciziranom svijetu, moramo početi od činjenice da u školi ne možemo obratiti na vjeru mnoge ljude. Naprotiv, đaci moraju poznavati što je kršćanstvo, moraju biti dobro informirani, naravno na zanimljiv način, tako da budu potaknuti da se upitaju: mož-

Da zaključimo prvi dio našega razmišljanja: Pred današnjim je kateheticarima i katehistima da odlučnije i u većoj jednostavnosti posreduju osnovne, elementarne istine o Bogu. Da se to postigne, moraju se voditi ciljem da njihovi vjeroučenici, svaka-ko razmjerno svojoj dobi - djeca, mladi, odrasli, susretnu Boga po Isusu Kristu, te da se prevlada suvremena "duhovna šizofrenija", nespojivost vjere i života. To će moći učiniti ako sami katehisti svoj život shvate kao izgradnju vjerničkog identiteta na nartljivom i zavodljivom pluralističkom duhovnom tržištu, ako i u *svome malom svijetu* postanu svjedoci drukčijeg, otkupljenijeg života što proizlazi iz odnosa s Isusom Kristom.

2. KRISTOCENTRIČNOST: NAČELO, CILJ I SADRŽAJ KATEHEZE

2.1. Kristocentrizam kroz povijest

Kratko ćemo prijeći povijest kršćanstva i primijetiti da kristocentričnost, kao načelo poučavanja i odgoja u vjeri, nije tek novijeg datuma. Naime, već u prvom kršćanstvu, te u patristici, osoba Isusa Krista, njegov zemaljski život i misterij spasenja bili su središte cjelokupnog kršćanskog života, pa onda i kateheze: ključ tumačenja starozavjetne objave, načelo tumačenja i razumijevanja društvene zbilje, osnovni sadržaj kršćanskog naviještanja, liturgije, kršćanskog zajedništva i služenja, te posljednji cilj kršćaninova života.¹⁵ Zbog susreta s helinizmom, poseban naglasak stavljan je na kozmičko-povijesno-spasenjsko razumijevanje i tumačenje božanskog Logosa, Isusa Krista, što će iz patristike biti prenijeto i doradivano i u kasnijoj skolastičkoj teologiji.

Krajem staroga vijeka te u ranom srednjem vijeku usporedno se pojavljuje i "novi oblik devocionalnog kristocentrizma koji naglašava Isusovo ljudsko postojanje"¹⁶. Posebice zapadno redovništvo, kao normativni model religiozno-crkvene socijalizacije i odgoja, za razliku od istočnog monaštva i njegova načela izraženog pojmom *deifikacije* (pobožanstvenjenja), za svoj cilj imalo je nasljedovanje Isusa Krista, i to više

zemaljskog, suobličavanje s njegovom osobom i postupcima sve do doslovne imitacije. Kasnije će se, u razdoblju renesanse, pa i dalje, ovakav smjer kristocentrizma još više pojačavati. Dostatno je sjetiti se likovnog naturalizma u predstavljanju Isusa Krista u slikarstvu.

Reformacija, koju je inicirao redovnik Martin Luther, ustajući protiv katoličkog trijumfalizma i crkvenog monopola nad Isusom Kristom, nastoji ne samo osloboditi vjeru i tumačenje Pisma od ljudskih institucijskih okvira, nego i kao najvažnije naglasiti subjektivno, osobno značenje Isusa Krista za pojedinca. I barok i doba romantizma kod katolika svodit će se na pijetističko-naturalističko i moralizirajuće shvaćanje Isusa Krista. Ne smijemo zaboraviti da iz tog vremena, pa sve do danas, postoji "tjelesna" pobožnost prema Isusu Kristu, tako da će se kristocentričnost, ne samo u katehezi, nego uopće u kršćanskoj praksi, više ili manje očito kretati oko pitanja što Isus Krist znači "za mene". Tako kristocentrizam zadržava svoj naglašeni antropomorfni karakter i kreće prema modernom subjektivističkom eklektizmu.

Subjektivistički pristup vjeri u novom vijeku, osobito uslijed prosvjetiteljstva i racionalizma, te Kantove filozofije, učinit će da se Isusa Krista sve više promatra kao model ispunjena čovječstva, kao moralni uzor, te se kristocentričnost još više svodi pod načelo antropocentričnosti. Pijetistička, subjektivistička slika Isusa Krista, preko egzistencijalističke filozofije Kierkegarda, katoličkog personalizma, Bultmannove egzegeze, katoličke kerigmatske teologije i kateheze, ostat će prisutna sve do naših dana, osobito u suvremenim pentekostalnim i

da je upravo ovo za mene?" (J. RATZINGER, *Il sale della terra. Cristianesimo e Chiesa cattolica nella svolta del millennio. Un nuovo rapporto sulla fede in un colloquio con Peter Seewald*, San Paolo, Cinisello Balsamo [Milano] 1997, 143).

15 A. TURCK, *Evangelisation et Catéchèse aux premier siècles*, Cerf, Paris 1962; E. PAUL, *Geschichte der christlichen Erziehung. Antike und Mittelalter*, Svezak I., Herder, Freiburg-Basel-Wien 1993, 15-142.

16 C. BISSOLI, *Kristocentrizam*, u: Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon, 385.

katekumenskim pokretima i skupinama, naravno, uz određene modifikacije.

Istodobno postoji jedna druga struja. Promatranje i razumijevanje Isusa Krista kao moralno-etičkog uzora od prosvjetiteljstva i racionalizma, preko socijalno orijentiranog kršćanstva, nekih marksističkih i psiholoških (terapeutskih) tumačenja, te preko suvremenih teologija, osobito političke, feminističke i teologije oslobođenja, koje u određenom smislu žele osloboditi razumijevanje Isusa Krista od uskog subjektivističkog okvira i istaknuti njegovo savršeno čovjštvo, međuljudskost, etičko, te društveno-političko i osloboditeljsko značenje i danas je prisutno.

Navedena dva aspekta kristocentrizma, *subjektivistički (pijetistički)* i *moralno-politički*, govore kako kristocentrizam nije u sebi jedinstven pojam, te tvrdnja da je kristocentričnost temeljno načelo kateheze još ne znači njegovu, osobito praktičnu jasnoću. Možemo zaključiti da kristocentričnost kao temeljno načelo kateheze, i kršćanskoga djelovanja uopće, najviše ovisi o slici koja se ima o Isusu Kristu, o vjeri u njega, odnosno o činjenici da je svaka kristologija¹⁷ u određenom smislu i za određeno razdoblje hermeneutski ključ antropologije. Shvaćanje koje danas prevladava o Isusu Kristu reflektira se jasno i na katehezu. Čini mi se da ga najbolje izražava Walter Kasper kada kaže: "Isus Krist je prema tome osobito jasno očitovanje mogućnosti čovjeka za autentičnim čovjštvo. Kristologija je šifra za određenu antropologiju, simbol za uspjele čovjštvo, jedna vrsta međuljudskosti ili poticaj za novu praksu koja mijenja svijet."¹⁸

2.2. Suvremeni teocentrizam i antropocentrizam

Ovaj kratki povijesni presjek ostao bi nepotpun ako ne bismo spomenuli da spomenuta dva vida kristocentrizma nisu imala pravocrtni razvoj, niti su trajno zauzimala vodeće mjesto u kršćanskoj teologiji (kristologiji), pa tako ni u katehezi. Naime, od kraja 19. stoljeća pa sve do danas, nekada izraženije nekada manje izraženo, usporedno s ovim antropološkim kristocentrizmi-

ma, postoji *teocentrično* načelo u katehezi. Dostatno je pogledati katoličke katekizme prve polovice 20. stoljeća da se uvidi kako se cjelokupna katehetska građa usredotočuje oko teocentričnog načela, odnosno da se kroz svu katehezu provlače odgovori na temeljno pitanje vjere u Božje postojanje i pitanje smisla čovjekova života koje se razlaže upitima odakle smo, zašto smo na svijetu te koji je čovjekov konačni cilj.¹⁹

Teocentrično načelo u katehezi sasvim je razumljivo ako se ima na umu da je duhovno-kulturno ozračje moderne dobrano nagriženo sekularizacijom i ateizmom, te se kršćanski teolozi, katehisti i propovjednici kreću u već spomenutoj interpretirajućoj paradigmi sekularizacije (ateizma). Svoj rad najviše vide u naučavanju i apologetskom dokazivanju postojanja Boga i to najprije Boga Stvoritelja i nebeskog Suca nasuprot modernom evolucionizmu, ateističkom prometeizmu i slobodarskom moralu. Zagovaraju posluš i obdržavanje Božjih i crkvenih zapovijedi nasuprot nezastavljivoj autonomiji modernog čovjeka. U konceptu teocentričnog načela, kateheza i katehetski udžbenici izražavaju se o Isusu Kristu jezikom svetopisamske povijesti, dakle ponavljaju biblijske iskaze, te jezikom prirodne (kozmičke) teologije, što će nužno izazvati potrebu za posuvremenjenjem kršćanske poruke (kerigmatska kateheza), odnosno široko shvaćenu "demitizaciju". U teocentričnom načelu Isusa Krista

17 O različitim kristologijama danas vidi: A. SCHILSON - W. KASPER, *Christologie im Präsens. Kritische Sichtung neuer Entwürfe*, Herder, Freiburg 1974; A. AMATO, *Gesù il Signore. Saggio di cristologia*, Dehoniane, Bologna 1988, 9-53; W. KASPER, *Isus Krist*, Crkva u svijetu, Split 1995, 11-70; J. THIELE (izd.), *Jesus. Auf der Suche nach einem neuen Gottesbild*, Econ, Düsseldorf-Wien 1993; T. SÖDING, *Uvijek u središtu zanimanja. Najnovije knjige o Isusu na njemačkom jeziku* (prijevod A. Batinić), u: *Bosna franciscana* 8 (1997) 259-265.

18 W. KASPER, *Isus Krist*, 52.

19 Emeis govori kako je, odgovarajući na ova pitanja, kateheza imala sljedeću temeljnu zadaću: posredovati spoznaju Boga, ljubav prema Bogu i životnu praksu koja se ogleda u služenju Bogu, i to kroz prizmu zajedništva s Bogom u vječnosti (D. EMEIS - K. H. SCHMITT, *Handbuch der Gemeindegatechese*, 67-68).

se shvaća kao bezuvjetno poslušna Sina Božjega u izvršenju Očeve volje. Uz poslušnog Isusa, za katehezu je ovoga doba jednako važna slika proslavljenog Krista, onoga koji stoji na nebeskom tronu i odvaja poslušne ovce od neposlušnih jaraca. S druge strane, na svijet i na čovjeka gleda se s određenom averzijom, kao na grešna i uvijek zabludiva, kao na onoga koji je i sâm doprinio i sudjelovao u razapinjanju Spasitelja. Bog se u teocentrično orijentiranoj katehezi smatra apsolutnim suverenom, nedodirljivim i dalekim sućem. A čovjek je po svojoj naravi posve neposlušan, sklon grijehu, osobito na seksualnom planu. Nije onda čudno da se moderni čovjek u takvoj katehezi najviše simbolizira izgubljenim sinom iz Lukina Evandjelja, te da daleko ostaje ne samo nerazjašnjena slika starijega brata, nego i neprotumačena neizmijerna Očeva ljubav.

Emeis i Schmitt dobro primjećuju da je teocentrično načelo kateheze, prema kojem je osnovni cilj čovjekova života prekogrobno zajedništvo s Bogom i čovjekova poslušnost Božjoj volji, teološki dobro utemeljeno, ali je istodobno i krivo razumljeno i nedosljedno primijenjeno.²⁰ Poslušnost Božjoj volji ne može se, naime, ispuniti bez izričitog odnosa s objavom Božjega čovjekoljublja i prijateljstva u Isusu Kristu, odnosno Božja je volja također da čovjek već na ovoj zemlji treba imati ispunjen i sretan život, jer je i to smisao Isusova ovozemnog dolaska među ljude. Božje utjelovljenje u Isusu iz Nazareta, koje nedovoljno naglašava ovo katehetsko načelo, najviši je domet Božje ljubavi za čovjeka i siguran jamac kako Bog želi da čovjek već ovdje na zemlji postigne zajedništvo života s Bogom, pa i onda kada čovjek "smrtonosno" zastranjuje s Božjega puta.

Već smo kazali da se u novom vijeku, a posebno zadnjih desetljeća, kristologija razumijeva ponajviše u antropološkim kategorijama. Zapravo, nakon teocentrično usmjerenih kateheza, nove katehetske postavke u katehetskim tekstovima, a i u praksi općenito, mogle bi se okarakterizirati kao kateheze koje zagovaraju *antropocentrično* načelo. U središtu katehetskog poučavanja,

vjeronauka i odgoja u vjeri, jest čovjek. Najviši cilj kateheze jest da se pomogne (mladu) čovjeku da dosegne svoje životno sebeostvarenje²¹, autorealizaciju, kako se to kaže suvremenim psihološko-pedagoškim jezikom. U katehatici, više nego teološkoj disciplini, zato i govorimo o osamostaljenju katehetike od teoloških disciplina i kateheze od cjelokupnog crkvenoga djelovanja, istražuju se i prihvaćaju doprinosi humanističkih znanosti, osobito sociologije, psihologije i pedagogije, te studiraju raznovrsne metodologije i didaktike. U antropocentričnom načelu osnovni se naglasak premješta s katehete i katehetskog sadržaja prema čovjeku kojega se katehizira. Njega se štoviše želi razumjeti kao glavnog subjekta, što i odgovara suvremenom shvaćanju čovjeka. Naime, suvremeni se čovjek razumijeva kao onaj kome sve treba služiti, i gdje je subjektivni slobodni izbor osnovni princip mišljenja i djelovanja. Na čovjeku je pojedincu da u mnoštvu ponuda (pluralizmu) odluči što je to za njega korisno. I kršćanstvo, a susljedno i kateheza, svoj smisao imaju samo ako "koriste" čovjeku.

Korisnost, koja je postala sveobuhvatni kriterij prosudbe čovjekove materijalne i duhovne zbilje, reflektira se na vjeru u dva smjera. Čovjek postaje ili indiferentan prema vjeri i religioznome, jer smatra da mu je vjera u Boga suvišna; ili se selektivno odlučuje za one elemente religije koji mu se u pojedinim situacijama čine najkorisnijim. Odatle u pluralističkom subjektivizmu djeluje posve anakrono biti izričiti, borbeni ateist ili izričiti i osvjedočeni vjernik. Tako je u suvremenoj zapadnjačkoj uljudbi prisu-

20 Usp. *isto*. Emeis i Schmitt nedovoljno uzimaju u razmatranje širi kontekst koji uvjetuje naglašavanje jednoga od načela. Isto tako govore o teocentri, kristocentri i antropocentri kao globalnim ciljevima kateheze. Držimo da se ove kategorije ne postavljaju samo kao zadnji cilj katehetskoga djelovanja, nego su više nego cilj. Autori ih s pravom nazivaju i načelom, a načelo ili princip više je nego cilj, jer određuje i put (metodologiju) i sadržaj katehetskog rada. Jakšić posve preuzima stajalište ovih autora (usp. J. JAKŠIĆ, *Župna kateheza - da ili ne, ili nešto treće!*, u: *Kateheza* 19 (1997) 4,289-291).

21 Usp. D. EMEIS - K. H. SCHMITT, *Handbuch der Gemeindegemeinschaft*, 68.

tan *praktični tolerantni ateizam*, za koji su vjera i Bog postavljeni u šutnju i proglašeni nepotrebnim suviškom, te *selektivni teizam*, koji određuje privatna ili ideološka (politička) odluka da se iz kršćanske vjere uzima ono što čovjeku odgovara ili koristi, i gdje je prisutno trajno bdijenje da se ne prijeđe granica slobodnog izbora drugoga. Korisnost, privatnost, te sloboda kao nedodirljivost drugim i nedodirljivost drugoga, ustoličeni su kao osnovni kriteriji antropocentrizma.

Ne bismo, međutim, razumjeli današnji religiozno-duhovni kontekst, ako ne registriramo da se suvremeni čovjek istodobno osjeća zapleten, nezadovoljan i razočaran posljedicama svoga antropocentrizma, i upravo se tu nalazi izazov i mogućnost današnjeg kršćanskog svjedočenja i katehetskog rada.

2.3. Druga strana antropocentrizma - prilika kristocentrične kateheze

Ako sagledamo današnje stanje, zamijetit ćemo da je u antropocentričnom načelu došlo do određenih zaokreta. Ponajprije današnji čovjek ne smatra toliko kao prije da su mu religija i religijske institucije glavna zapreka emancipacije i zrelosti. Njegovo razočaranje ovaj put dolazi od njega samoga. Naime, suvremeni čovjek našao se razočaran, jer mu tehnološko-industrijski progres nije ostvario ono što je obećavao: ispunjen (rajski) život na zemlji. Naprotiv, zapleo se u većoj opasnosti nego što se to moglo i slutiti. Isto tako, političko-društvene koncepcije organiziranja međuljudskoga života proizvele su u 20. stoljeću takve ideološke i nacionalne tvorevine koje su završile u ratu, u zaprepašćujućim logorima, ubijanjima i etničkim čišćenjima. Pred istekom tisućljeća zapadni se čovjek osjeća bezvoljnim i bez nade u ovozemaljska spasenja, pred određenim ponorom budućnosti. Natrag mu se ne ide, jer je prošlost prepuna zla, gluposti i stradanja, te je najrađe zaboravlja i predaje se sadašnjem trošenju vremena, ili nervozan i u povrijeđenosti neprestano kritizira sve oko sebe, nalazeći za svoje postojeće stanje mnoge krivce izvan sebe.

Da bismo bolje razumjeli suvremenog čovjeka, može nam i danas, kao i u vremenu teocentričnog načela u katehezi, pomoći nenadmašna Isusova prisposoba o izgubljenom sinu. Općenito uzevši, suvremeni je čovjek na onom stadiju, slično "mlađem sinu", kada je istrošio svoju slobodu i autonomiju, kada mu se posvemašnje izjalovilo njegovo vlastito projektiranje života. Priznaje, iako nevoljko, da život kakav vodi ne dostiže pravi smisao. Priznat će čak i svoju glupost, jogunastost, pa i zlo svoje prošlosti. Uviđa također da je čovjeka nedostojna slijepa poslušnost koju od njega traže ovozemaljski gospodari, tržišno propagandni stroj, te da život ima veću vrijednost od pukog preživljavanja i osiguravanja materijalnog, od utilitarizma.

Suvremeni je čovjek pred očajem ili u procesu obraćenja. Pred očajem "duhovnog samoubojstva" ako nema povjerenja u vlastitu vjeru da će ga Bog, unatoč svim njegovim grijesima, prihvatiti i oprostiti mu. Pred očajem je jer smatra da to ništa ne koristi, jer Bog mu je negdje u magli, zaboravljen ili zatrpan među svakodnevnim brigama i trčanjima, te mu izgleda nejasan i suvišan teret. Očaj se pojavljuje i onda ako ne zna kako će s drugim ljudima, kako će ostvariti obraćenje, ako drugi (pravovjerna braća!) to ne budu prihvatili, ali i onda ako više ne vjeruje ni u svoje vlastite snage.

S druge strane, onaj tko prizna da se više ovako ne može, tko otkrije potrebu za nužnim zaokretom, tko u sebi prepozna klicu transcendentnog, tko negdje, makar u prikrajcima svoje vremenitim brigama prenatrane duše, naslućuje zapretanu iskrnu da je dijete Božje, on stoji pred tihim zovom obraćenja, povratka Bogu, povratka od svoje svojeglavosti k Božjoj volji, sluti Božje nadolaženje u svoj život. Zahtjev za suvremenim obraćenjem Bogu povezan je s jednostavnim načinom života, s ostavljanjem moderne složenosti i konzumističke zasićenosti. U njemu se rađa želja za novim rođenjem u izvornosti i nepatvorenosti, jer uviđa da je potrebno imati vrlo malo. Suvremeni čovjek osjeća, i to ponajviše kao slutnju, kao slutnju koju on sam ne programira, nego s vjerničke strane gledano,

slutnju koju trajnom održava otajstveni Božji Duh u čovjekovoj nutрини, a što čovjek jednostavno izražava: Ne može se više ovako! Osjeća da će, ako se istinski vrati Bogu, sve stvari biti drugačije: izmirujući se s Bogom, izmirit će se sa stvorenjima, s drugima i iznad svega sa sobom, te naći smisao svom životu.

Upravo na vrhuncu zapletenosti, očaja ili zova za preokretom (obraćenjem) kateheza, ponajprije kateheza odraslih, treba se usredotočiti oko kristocentričnog načela, što znači da je u središtu sve kateheze osoba Isusa Krista kao "mjesto i vrijeme" u kojem se susreću Bog i čovjek. Katehetski gledano to znači da se u kristocentričnom načelu susreću i antropocentrično i teocentrično načelo, iskustvo veličanstvenosti i zastrañjenja čovjekove slobode i veličanstvenost Božjeg milosrđa da čovjeka ponovno prihvatiti i ukaže na smisao ispunjena zemaljskog života u zajedništvu s Ocem i braćom, a što je Isus Krist u svojoj biti. Dakle, kao i samo ime *Isus Krist*, tako i katehetsko načelo *kristocentričnosti* integrira u sebi tajnu Boga i tajnu čovjeka, na takav način da se integracija događa u slobodi i ljubavi.

Ovo traži i kristocentrično usmjereno apostolsko pismo o katehezi: *Catechesi tradendae*. Prema njemu u središtu svake prave kateheze jest osoba Isusa Krista, a katehizirati znači nekoga uvesti da istražuje tajnu osobe Isusa Krista u svim njezinim dimenzijama (br. 5), što znači uvođenje i istraživanje tajne Boga i tajne čovjeka. Konačni je cilj kateheze ne samo nekoga dovesti u kontakt, vanjski dodir s Isusom Kristom, dakle ne samo posredovati hladnu informaciju, nego dovesti ga u zajedništvo, životno jedinstvo s osobom Isusa Krista (br. 5). Tako *Catechesi tradendae* naglašava načelo *istovremenosti* u katehetskom posredovanju. Naime, nauk Isusa Krista, njegovo evanđelje, neodvojivo je od njegove osobe, od znanja tko je on bio, jer njegov vlastiti život jest nauk koji se mora komunicirati (br. 6-9).²² Istodobno, načelo kristološke istovremenosti, možemo zaključiti, u kristocentričnost ujedinijuje teocentrično i antropocentrično načelo kateheze.

2.4. Znanje i ljubav prema Isusu Kristu

Kako bi se ispravno ozbiljilo kristocentrično načelo u današnjoj katehezi, potrebno je pripaziti na moguće rascjepe. Negdje, naime, postoji previše informacija, ili selektivnih (preveć ljudima prilagođenih) informacija koje zatamnjuju povijesno i objektivno značenje osobe Isusa Krista, te one ne dovode ni do elementarnog poznavanja njegove osobe, a time ni kršćanstva. Nekada se, opet, ostane samo na informacijama, kao kulturno-izobrazbenim podacima, slabo ističući da kršćanstvo, a time i kateheza (vjeronauk), nisu skup, niti sustav znanja, niti samo nekakav, pa i dobar kulturni doseg zapadne uljudbe, nego zajedništvo s Bogom u Isusu Kristu. Životno zajedništvo s Bogom po Isusu Kristu znači da kršćanstvo ne poznaje religiozni dualizam, nego da je vjera temelj i pokretač čovjekova života, onoga svakodnevnoga. Ponegdje, opet, kristocentričnost u katehezi označava samo usmjerenje prema zajedništvu s Isusom Kristom u izuzetnim prilikama i vremenima, izvan života, samo u molitvi, liturgiji, nekim izvanrednim skupovima, te se time preskače ne samo neophodna veza sa širim društveno-političkim kontekstom, nego i nužno znanje o Isusu Kristu. Zabo-

22 Isto tako, ako pogledamo i sve posljednje rasprave o katehezi i vjeronauku u Njemačkoj, u zemlji gdje postoji već veliko iskustvo kateheze i gdje se ostvaruje najdemokračičnije i najpluralističnije zapadno društvo, primijetit ćemo da teolozi i katehetačari sve više govore o nužnosti posredovanja elementarnog znanja o Isusu Kristu, te o neospornom i ničim drugim zamjenjivom cilju kateheze - osobnom susretu s Bogom. Evo dvaju recentnih primjera. Prvi je onaj o raspravi koju je potaknuo brandenburški školski plan da se konfesionalni vjeronauk zamijeni s "Lebensgestaltung-Ethik-Religionskunde" (LER). Ova rasprava, izašla kao knjiga eminentnih njemačkih katehetačara, više je puta i ovdje citirana: A. BIESINGER - J. HÄNLE (izd.), *Gott - mehr als Ethik. Der Streit um LER und Religionsunterricht*, Quaestiones disputatae, 167, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1995. Na evangeličkoj strani dobar je primjer najnoviji prijedlog mješovite komisije pri Savjetu EKD za reformu studija teologije i religijske pedagogije: *Im Dialog über Glauben und Leben. Zur Reform des Lehramtsstudiums Evangelische Theologie/Religionspädagogik*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1997.

ravlja se, naime, da u sastavni dio evangelizacije ulazi poznavanje Isusa Krista, poznavanje suvremenoga čovjeka i njegova društveno-političkog konteksta, te zahtjev za zajedništvo s Kristom kako u osobnom životu tako u užoj i široj ljudskoj zajednici.

Za kristocentrično načelo u katehezi važno je, dakle, da znanje o Isusu Kristu, nauk o njemu, ide zajedno s nastojanjem oko osobne veze s njim, s ljubavlju prema njemu. Isus Krist treba da postane životni sugovornik svakoga subjekta u katehezi, dakle kako katehete tako i katehiziranog. Odatle slijedi da današnja kateheza, osobito ona u školi (vjeronauk), treba što više informacijski osvijetliti tko je Isus, tako da onaj tko sluša ili pita o Isusu uistinu ima priliku znati tko je on, te da se onda može i odlučiti za njega. Ne može se nauk o Isusu prepuštati načelu ugone i nezahtjevnosti, a nikako načelu neutralnosti, kako je to nerijetko u suvremenom odgoju, osobito kod roditelja na Zapadu. Na Zapadu se, naime, često misli kako odgoj treba biti religiozno, čak uopće vrijednosno, neutralan, neka vrsta vesele i neobvezujuće "igre", te da djetetu treba prepustiti da se, kad odraste, i odluči. Zaboravlja se, međutim, da je svaka odluka izbor nečega ponuđenoga, te ako se ništa ne nudi, pitanje je za što će se dijete kada odraste odlučiti; odnosno ako se ne nude vrijednosti, nude se "nevrijednosti", te će i odluka biti tome sukladna.

I u našoj situaciji, kada i kršćanski roditelji sve više propuštaju, ili ne stižu, kršćanski odgojati svoju djecu, ili kada delegiraju druge za to, ponajviše školu i vjeroučitelje, na katehistima je da odlučno i na zahtjevan način posreduju barem osnovno znanje o kršćanstvu i o osobi Isusa Krista, te da to i traže kao uvjet prolaska na ispitu i za primanja sakramenata. Kateheza o Isusu Kristu, ili kristocentričnost u katehezi, znači da katehizirani mora dobiti što je moguće jasniji portret tko je Isus Krist objektivno, a ne da se vodi samo onim subjektivističkim i često lakšim načelom tko je Isus Krist "za mene" i što mi on "koristi".

Naravno, kao što je već spomenuto, na katehistima je da i iznad informacije posreduju važnost životnog zajedništva s Isu-

som Kristom, ali i ovaj se katehetski zahtjev prenosi svakako i znanjem, religioznom nastavom o Isusu Kristu. Iskustvo života s Isusom Kristom stoji, zapravo, u pozadini posredovanog znanja, jer onaj tko je susreo Isusa, ne može ne govoriti o njemu, te dok bude iznosio i informacije, on će otkrivati i samoga sebe, svoje vjerničko iskustvo, a to je glavni nositelj posredovanja kršćanske vjere. U kršćanstvu, a onda i kod kršćanskih katehista, ne mogu biti odvojeni znanje i ljubav prema Isusu Kristu, poučavanje i svjedočenje, vjerske istine i praktični religiozni život. Spoznaja o Isusu Kristu ide usporedno sa susretanjem s njime u osobnoj i zajedničkoj molitvi, euharistiji i praktičnom kršćanskom životu u svoj širini. Katehizirani će osjetiti, makar i u protivljenju, da njihovi katehisti ne čine svoj katehetski posao samo zbog zaposlenja, samostalnosti ili zarade, da ne govore nešto u što nisu uvjereni, nego će iskusiti kako im se uz znanje posreduje i zajedništvo s osobom Isusa Krista, kojoj su povjerovali njihovi katehisti, kao svom vlastitom putu i istini, a koji nije lagan nego zahtjevan, i baš zbog te zahtjevnosti usređujući i spasonosan.

Neki katehisti zaboravljaju da se u katehezi, kao i u odgoju uopće, posreduje ne samo znanje (nauk) nego iznad svega stav prema Bogu, predmetu koji se predaje, i stav prema onima koje se poučava i odgoja, jednom riječju kazano, *osobni vjernički stav*. Isto tako, skloni smo zaboraviti da katehetska metoda i didaktika ne mogu biti odvojene od sadržaja koji se posreduje. Iako je iskustvena spoznaja da će se dosta materijalnog znanja zaboraviti kroz život, ipak se ne smije smetnuti s uma da postoji kvantum naučenoga znanja koje čovjek toliko pounutarnji, da iz njega djeluje i ne znajući da ga je primio od drugoga. Sekundarno iskustvo, dakle iskustvo koje primamo od drugoga, ne samo da postaje dio našega spoznajnog resursa, nego postaje dio vlastitoga iskustva. Važno je, dakle, znati da će se dosta naučenog znanja zaboraviti, mnoštvo podataka će izbljediti, ili će ih zamijeniti drugi podaci, ali će ostati stav, stav ljubavi prema onome o kome se govori, dakle iskustvo zajedništva s Isusom Kristom. Taj

se stav uobličuje kroz vlastitu mistiku, zajedničku liturgijsku molitvu, kroz osobno studiranje i duhovni napor da se to iskustvo izrekne i priopći drugima. Drugim riječima, to podrazumijeva široku teološko-humanističku kulturu, trajni rad na izgradnji vlastitog vjerničkog identiteta, te vjerničkog (teološkog) rječnika, odnosno da katehist što je moguće više, uvijek i u svakoj situaciji, bude kadar odlučno i iz uvjerenja posredovati drugima razloge svoje vlastite nade, ne naučene i prepisane, dakle uvijek u stanju posvjedočiti svoju vjeru, uvažavajući slobodu svojih sugovornika i pri tome obećanu nazočnost Isusova Duha da će i on kazati (nadahnuti) što će se govoriti.

2.5. Neki aspekti načela kristocentričnosti

S nakanom da ne ostanemo pri općenitosti govora o kristocentričnosti kao temeljnom načelu u katehezi, smatram neophodnim iz njegove širine istaknuti samo neke momente na koje bismo trebali paziti da se aktualiziraju u katehezi našeg vremena. Oni će u sebi biti katkad više teološke, a katkad više praktičnopedagoške naravi, što izražava elementarnu definiciju katehetike kao teološko-odgojne discipline, a čime se i potvrđuje da je kristocentrično načelo temeljno načelo kateheze jer ostvaruje prožimanje govora o tajni Boga (teocentričnost) i govora o tajni čovjeka (antropocentričnost).

a) Kristocentričnost podrazumijeva temeljnu kršćansku istinu da se kroz čitavu ljudsku povijest zajednica božanskih osoba, iz izobilja svoje ljubavi i radosti, objavljuje i prilazi čovjeku. Bog želi da čovjek, naravno uvijek u slobodi, ostvari puninu života ovdje na zemlji i to u zajedništvu s Bogom i ljudima. Isus Krist, druga osoba božanske zajednice, na otajstven način postaje čovjekom, što znači da Bog odabire put čovjeka i nudi se čovjeku kao nezaluzena ljubav i dar. Taj veličanstveni dar, uže i šire Božje objave, mora biti stalno naviještan i poučavan, ali tako da se nikada ne umanju veličanstvenost njegove tajne. Pred katehistima je da, svojom poukom i svojim stavom, ne banaliziraju tajnu Božje objave, ali niti da o njoj zašute. Iz njihova

svjedočenja, riječju i životom, katehizirani se trebaju učiti kako u temelju svijeta, svega stvorenog i samog čovjekova života postoji živa božanska Osoba, te da su čovjek i njegov svijet i sami tajna (sveto) jer opstojе unutar te neizmjerne božanske tajne.

b) Božjim učovječenjem Bog je na takav način postao čovjekom da je pred čovjekom otvoren još veći prostor njegove slobode, do te mjere velik, da nijednog trenutka nije prisiljen odgovarati na taj Božji darovani dolazak. Kateheza treba dakle imati svoje ishodište u neizmjernoj ljubavi Božjoj koja se nudi čovjeku radi čovjeka, ali i u neshvatljivo darovanoj slobodi čovjeku da se odluči potvrdno ili niječno za Boga. Kateheza je pouka i odgoj u vjeri o Božjem darovanom životu o kome govori sveti tekst (Biblija) i predaja, a istodobno je sagledavanje ljudske zajedničke i pojedinačne povijesti slobode, dakle društveno-povijesni kontekst, kroz svjetlo Božjega darivanja.

c) Osoba Isusa Krista, sav njegov zemaljski put, označava kakav je Bog. U njemu se naime na posve ljudski način događa milosni pristup Boga čovjeku, i istodobno čovjeka Bogu i ljudi međusobno. U katehezi, stoga, prije nego bude Isus naviješten kao ostvarenje čovještva, kao vrhunac humanizma, treba biti posvjedočen kao Božji život darovan čovjeku. Kristocentrično načelo u katehezi podrazumijeva da je Isus Krist više od etike i moralnosti, te da je i kršćanstvo vjera povrh etičkih normi, što ne znači da ne podrazumijeva etiku, nego da vjeruje u Boga koji nadilazi sve ljudske zasluge i djela, sve ljudske pravde, kazne i milosrđa.

d) Osim što Isus Krist objavljuje kakav je Bog u kojega vjerujemo, on ostvaruje vjernički život na posve ljudski način. On je čovjekov pristup Bogu, "začetnik i završitelj vjere" (Heb 12,2). Slijedom kristocentričnog načela, u katehezi je potrebno aktualizirati kršćansku istinu, preko koje se tako olako prelazi, da i Isusovo čovještvo ima otkupiteljski karakter, da je njegov pristup Bogu i ljudima, njegov način života nama ljudima *ostvariv*; dakle, da je njegovo čovještvo moguće, da su život po evanđelju

i ozbiljenje Božjeg kraljevstva ne daleki ideal, utopija, nego uistinu mogući i na ovoj zemlji i u ovom svijetu tako nesavršenom i isprepletenom ljudskim zastranjenjima i zlom. Ovaj je zahtjev danas posebno urgentan, upravo zbog "duhovne šizofrenije" koja je prisutna i kod nas suvremenih kršćana (posebice za vrijeme rata), a ogleda se u rascjepu i neutemeljenom (nevjerničkom) shvaćanju o nepomirljivosti između svakodnevnog života i zahtjeva vjere. Kršćanski život i zove se kršćanskim jer je ukorijenjen i ostvariv kao i Isusov. Ako to nije tako, onda Božje utjelovljene ostaje samo privlačni mit ili neobvezujuća priča.

d) Da se ostvari veza života i vjere, da svakodnevno zajedništvo s Isusom Kristom postane nadahnuće ljudske zrelosti i načelo ljudskoga djelovanja, u katehezi je potrebno poštivati zakonitosti ljudskoga sazrijevanja, dakle dob, i prihvatiti kako je vjera dinamički proces svake pojedine osobe koji traje čitava života. Odatle katehisti trebaju uvažavati "načelo gradacije" (hijerarhiju istina) u posredovanju sadržaja vjere. Kristocentrično načelo u katehezi u ovom kontekstu podrazumijeva posredovanje znanja i uvjerenja primjereno dobi koja se katehizira.

2.5. Isus Krist za svaku dob

Uz gornje činjenice, koje zahtijeva kristocentrično načelo u katehezi, ovdje bismo naveli još neke posebne momente koje bi trebala naša današnja kateheza sadržavati, sukladno dobi katehiziranih, te sukladno znakovima vremena, dakle uvažavajući katehetsko načelo iz enciklike *Evangelii Nuntiandi* (br. 4): vjernost evanđeoskoj poruci i vjernost današnjem čovjeku.

a) Svako je dobi prikladno, a *djetinjoj* posebno, da kateheza bude što više narativna. Za djetinju dob potrebno je pričati priče, osobito religiozne provenijencije, povezujući ih što više s biblijskom poviješću, a osobito s Isusovim usporedbama. Time će se ljude osposobiti i za razlikovanje iskrivljenih i odgojno štetnih naracija kojima obiluje naša kultura, osobito na televiziji, u reklamama i filmovima. Kroz narativnu metodologiju i kroz narativni sadržaj postići će

se zanimljivost, a istodobno odgajati djecu u razlikovanju dobra i zla, dobrih i loših ljudskih postupaka, te ih senzibilizirati za činjenicu da se prava iskustva te iskustva transcendentnoga i svetoga mogu iskazati samo kroz metaforu, simbole i naraciju.

Isusove usporedbe su zacijelo vrhunski primjer gdje se na jednostavan (ne pojednostavljen!) način posreduje poruka o dobru i zlu, i gdje dobro u Božjim očima (u vjeri) i s Božjim zahvatom uvijek biva spašeno. Naracija je prikladna katehezi, jer je dijete (i čovjek uopće) sklono identificirati se. Naracija i opstoji jer je privlačna zbog identifikacije i sposobnosti da neizravnim i laganim jezikom govori o velikim čovjekovim zbiljama. Pri izlaganju Isusovih usporedbi, a i priča uopće, treba se kloniti moraliziranja i završnih sudova, te posebno pripaziti da Isusove usporedbe, kao i inače sav njegov način ophođenja s ljudima, za razliku od mnogih drugih priča, budu tako posredovani da se u pozadini barem nasluti Isusov Bog (ne naša ljudska koncepcija Boga), njegov dobri Otac, koji nikada, pa ni negativnim likovima, za razliku od mnogih drugih priča, a i stvarnih događaja, ne zatvara vrata povratka i obraćenje, te to isto traži od nas ljudi.

b) U nešto kasnijoj dobi, *pubertetu*, kristocentrično načelo u katehezi zahtijevalo bi pouku i odgoj o Isusu Kristu kao nesebičnom ljubitelju ljudi, o njegovoj ljubavi prema svojim učenicima. Za dob ranoga puberteta važno je posebno posredovati vjeru u Isusa Krista koji nije bio agresivan ni prema stvorenom svijetu, a niti prema ljudima, pa ni onima koji su mu radili o glavi i uzrokovali patnju i smrt. Valja posvjedočiti Isusovu miroljubivost i zajedništvo koje nikoga ne isključuju - ni one koji misle različito od grupe, pa čak ni one koji nanose određenu štetu i ponašaju se loše. U ovim godinama važno je, također, naglasiti Isusovu brižnost za sve koji su prikraćeni, ugroženi, njegovu solidarnost s malenima i neljepima, kao i bogatstvo i mogućnost svakoga čovjeka, čovjeka i te dobi, da svojim malim djelom doprinese dobru drugoga i boljem svijetu. Naime, u ovim se godinama mladi čovjek prvi put svjesno

susreće s tamnim stranama svoje okoline i sa svojim vlastitim granicama, promašajima, za što u katehezi treba kazati da je riječ o grijesima. Počinje se doživljavati nemoć promjene svijeta, nemoć i ljubavi. Vlastite granice, grijesi osobni i drugih, ljudsko nerazumijevanje i kada se sve čini u dobru, te upućenost i ovisnost o Bogu, činjenice su koje kateheza, upravo gledom na svoje kristocentrično načelo, ne smije ostavljati nedotaknutim.

U ovim godinama također, upravo na istini Božjega utjelovljenja, treba početi govoriti o otajstvenosti ljudskog tijela, i to ozbiljno i suzdržano, pazeći da se ne banalizira; o tome kako ljudsko tijelo nije samo sredstvo, nego tajna, veliki dar Božji, kojega nastanjuje Božji Duh, te da čovjek, cjelinom svoga bića, jest dijete Božje.

c) O tome treba nastaviti govoriti i s *adolescentima*, samo s još izražajnijom i jasnijom nakanom. Određenije treba isticati i svjedočiti kako je Isusov život objava i Boga i čovjeka, kako ljudski život nema samo zemaljski smisao. *Adolescentima* treba posebno skrenuti pozornost na "prirodnu narcisoidnost", kako pojedinačnu, tako i onu udvoje i skupnu. Treba posvjedočiti takvog Isusa Krista koji se lišio usredotočenosti na sebe, čemu je sklon osobito adolescent, nego je posve darovao život za Božju stvar, za prijatelje i druge (neprijatelje). Isusovo prijateljstvo s ljudima, kojega su prepuna evanđelja, podrazumijeva trajnu relaciju prema Bogu Ocu. Stoga kateheza posebnu brigu treba posvetiti ovom aspektu prijateljstva na koji su osobito osjetljivi adolescenti.

Ovoj dobi treba također naglašavati jedincatost Isusova identiteta, kako bi mladi čovjek bio privučen Isusovim životom i u sebi samome otkrivao neizmjerne darove kojima ga je Bog obdario preko roditelja i njegovih bližnjih, te bio ponukan da i sâm traži i izgrađuje odluku za svoje životno poslanje, nikada ne zaboravljajući da, koje god zvanje izabrao, poziv kršćanina jest temelj svakoga zanimanja, odnosno da kršćanski identitet jest matrica za svaki drugi identitet (poslovni, kulturni, nacionalni).

d) S adolescencijom, a posebno u *prvoj*

mladosti valja poučavati i posredovati katehiziranim molitvu, razgovor s Bogom. Vrijeme je to u kojem mladi ljudi nisu zadovoljni onim što im je tradirano te traže svoje osobne i izvorne načine susreta s cjelokupnom zbiljom. Posebno, dakle, valja njegovati osobnu molitvu. U svojoj katehezi ovo je zacijelo najteži, ali i najblagodatniji katehetski stupanj. Katehizirani će, od svega što u život ponese, najviše ponijeti "unutarnji život s Bogom" svoga katehiste, a koji katehist svjedoči svim svojim govorom i pokretima, koje ne može sakriti niti dugo maskirati. Gledano kroz kristocentrično načelo, ovdje treba osvijetliti Isusov način molitve, povlačenja u samoću i tišinu, naglasiti kako sve Isusovo vanjsko djelovanje počiva na njegovom unutarnjem vezu ljubavi s Bogom Ocem, te kako je kroz svoj govor i akciju, više nego izgradnju vanjskoga identiteta, od svojih učenika tražio nutarnjega čovjeka, čovjeka pred Bogom. U ovoj se točki ujedinjuje znanje o Isusu i najvažniji cilj svake kateheze, susret s Bogom Ocem preko Isusa, na njegov način, i to ne samo u liturgijskim (sakramentalnim) vremenima, nego upravo svakodnevno. Izgradnja unutarnjeg čovjeka, unutarnje biografije, vrhunac je vjere, što znači da je Isus Krist postao temelj i načelo vođenja života. To u mladosti znači hod prema zreloj vjeri, koju je Isus tražio i traži od svojih učenika, vjeri koja uključuje žrtvu za druge, i iznad svega predanje Bogu koji jedini otkupljuje od već nagomilanih promašaja i grijeha prijašnjeg života, i koji jedini tješi takvom utjehom koja donosi entuzijazam za novi početak i ulazak u novi i zreliji odnos s Bogom i braćom.

e) Za *zrelu ljudsku dob* kristocentrično načelo u katehezi podrazumijeva isticanje i svjedočenje vjere u Isusa Krista kao neiscrpnog blaga, osobito u onim vremenima kada se zbog briga za ovozemaljske stvari zaboravi Isus Krist, ili kada se ljudi u spletu životnih okolnosti umore od dobrote, razočaraju nad vlastitim životom i neuzvraćenim ljubavima od drugih. Isus, koji je prošao put patnje, ljudskih izdaja i strahova, katehezom treba postati sugovornik i pomoćnik ljudima u njihovim životnim za-

vrzlamama, nadahnuće i sigurnost da ništa što čovjek učini nije propušteno oku Dobroga Jaganjca, što u svoju knjigu bilježi sve nezahvalnosti i sve nedužne patnje, štoviše da je On onaj koji, noseći svoj križ, nekada pomaže, a najčešće, na svome križu, nosi sve križeve svoje braće. U zreloj dobi Isus je više i od prijatelja. On je neizmijerna Očeva ljubav, Otkupitelj svega što je u ljudskim samoćama i zajedništvima neotkupljeno. On uzima tijelo čovjeka, oblači kožu čovjekovu, ne neku tamo u povijesti, nego ovu današnju, vlastitu, konkretnu, i nanovo prolazi put od rođenja, preko radosti i prijateljstava, kroz tuge, razočaranja, patnju, križ i smrt, do uskrsa. Kristocentričnost u zreloj dobi znači darivanje vlastitoga tijela Isusu, te postajanje kršćaninom, "drugim Kristom".

ZAKLJUČAK

Na koncu, kristocentričnost kao temeljno načelo u katehezi nije ništa drugo nego svjedočanstvo katehete o neizmijernoj Božjoj ljubavi prema čovjeku i njegovu svijetu što se tako bezrezervno podarila u Isusu iz Nazareta. Ono je znanje i ljubav prema osobi Isusa Krista kod kojega je Bog Otac i zauzimanje za Božju stvar uvijek na prvom mjestu. Uz njegov odnos s Bogom odmah

se veže njegovo ophođenje s ljudima u kojem opet otkrivamo kako nije riječ o čistom humanizmu, nego o božanskom čovjekoljublju, ali koje nije, kako to danas često mislimo, neostvarivo, nego jedino vrijedno, spasenjsko i moguće.

Kristocentričnost je načelo traženja susreta, osobnoga susreta s Isusom Kristom, načelo ljubavi u slobodi na kojoj počiva sve katehetsko znanje i iz koje se razlijeva molitva zahvale (euharistija) katehete da je Bog postao čovjekom, ušao u ljudsku povijest i otkupio čovječanstvo, te da sada od njega traži da posvjedoči onima koje katehizira svoju vlastitu sreću i otkupljenost. To je i takva ljubav koja, unatoč svim osobnim i strukturalnim zlima i grijesima, svim promašajima i ratovima, nadrasta sva razočaranja i umore, te neumorno - znanjem i životom - svjedoči da nikada nije kraj Božjemu milosrđu i da nitko, kako god bio zao i loš, nije stigao mjestu sunčeva nedolaska, mjestu gdje ga ne može dostići raspeta ruka s križa, niti obujmiti nezaustavljivo svjetlo Uskrsloga, niti zažariti snaga njegova Duha. Načelo kristocentričnosti kaže da je Isus Krist ne samo načelo kateheze, nego da je on početak, put, osnovni sadržaj i cilj sveg rada, tuge, dosade, patnje, smrti, veselja, svega što se naziva ljudskim životom.